

E X P E R T N Ý P O S U D O K

na návrh II. etapy projektu turistickej zóny VEZUW po csi
L. Mikuláš- Veľké Borové- Zuberec- Mitov- Zakopané, ako predbežnej
štúdie uskutočniteľnosti vízie, s dôrazom na posúdenie využi-
tia vidieckeho priestoru na bio-eko hospodárenie.

Zodpovedný riešiteľ: Jaroslav Zábrodský, Občianské združenie
Modrá planéta - HEARTH, Veľká okružná 68,
010 01 Žilina

Posúdek bol vypracovaný na základe písomnej požiadavky Občan-
ského združenia Modrá planéta - HEARTH, zo dňa 15.9.2003

Predbežná štúdia uskutočniteľnosti vízie "Turistickej
zóny VEZUW" rieši aktuálny problém hospodárskeho rozvoja prob-
lematických regiónov Slovenska - Oravy a Liptova s cezhranič-
nou spoluprácou s Poľskom. Dotýka sa 33 sídelných útvarov Orav-
y, Liptova a Zakopaného.

Štúdia pozostáva zo 74 strán A₄ textu a 1 grafickej prí-
lohy - mapy v M = 1:100.000 so zakreslením územia "Turistickej
zóny VEZUW" a zámerov jednotlivých aktivít.

Štruktúrne sa člení na 8 kapitol a to:

- A. ÚVOD
- B. ZÁKLADNÉ ÚDAJE O RIEŠENOM ÚZEMÍ
- C. CIELE VÍZIE
- D. RIEŠENÉ Témy
- F. DOSIAHUTEĽNÉ PARAMETRE DO ROKU 2010
- E. KONTINUITA SO ZÁVÄZNÝMI DOKUMENTAMI
- G. PREHĽAD ZÁMEROV
- H. CHARAKTERISTIKA ZÁMEROV

K obsahu jednotlivých kapitol, z hľadiska predložených
návrhov štúdie na využitie vidieckeho priestoru na bio-eko hos-
podárenie v spojení s rozvojom turistických aktivít, mám nasle-
dovné stanoviská:

Ad A. ÚVOD

II. etapa projektu "Turistickej zóny VEZUW" je zameraná

na problematiku ekonomického využitia horských a podhorských území regionu Oravy a Liptova s cezhraničnou spoluprácou oblasti Zakopané v Poľsku, v nových ekonomických podmienkach, po vstupe Slovenskej republiky do EÚ, keď na obnovu vidieckeho priestoru a regionálny rozvoj Slovensko môže získať finančnú podporu 1,7 mld. EÚ.

Ide predovšetkým o návrhy riešenia ekologizácie dopravy, cestovného ruchu a obnovy dediny, za využívania obnoviteľných zdrojov energie v súlade s celosvetovými dokumentmi o TUR.

Významný podiel pri riešení uvedených problémov prislúcha návrhom bio-eko hospodárenia na pôde v podmienkach regiónov Oravy a Liptova.

Realizácia rozvojových zámerov vízie "Turistickej zóny VEZUW" je rozplánovaná do 4 časových etáp.

I. a II. etapa zahrňuje obdobie rokov 1999 - máj 2004 a je venovaná vypracovaniu vízie hospodárskeho rozvoja dotknutých regiónov pomocou aktivít rozvíjajúcich cestovný ruch, jej propagácii a schváleniu príslušnými samosprávnymi a štátnymi orgánmi.

III. etapa - rok 2004 je venovaná príprave realizačných podmienok na čerpanie investícií zo štrukturálnych fondov EÚ od roku 2005.

IV. etapa - roky 2005 - 2010 predpokladá realizáciu strategických 25 zámerov projektu "Turistickej zóny VEZUW", medzi ktorými sú zastúpené i zámery z oblasti revitalizácie a obnovy vidieckeho prostredia, ako aj agroturistických hospodárstiev, ktorých počet a zameranie odporúčam rozšíriť.

K obsahovému zameraniu tejto časti projektu nemám zásadnejších pripomienok.

Ad B. ZÁKLADNÉ ÚDAJE O RIEŠENOM ÚZEMÍ

V kapitole sú spracované faktografické údaje o "Turistickej zóne VEZUW", ktorá sa dotýka katastr. území 33 obcí, z toho na Slovensku 30 a v Poľsku 3 obcí. Uvádzané údaje pokladám za nedostatočné, pretože nie sú zohľadnené niektoré základné kritéria potrebné na celkové zhodnotenie ekonomického potenciálu územia v sledovanej oblasti. Údaje je potrebné doplniť napríklad tiež o:

- počet trvalo-bývajúcich obyvateľov na riešenom území,

- zamestnanosť a % nezamestnaných trvalobývajúcich obyvateľov v mieste bydliska,
- natalita obyvateľstva a jej tendencia od roku 1989,
- ekonomický potenciál územia v oblasti poľnohospodárskej výroby a lesného hospodárstva, resp. i v iných ekonomických aktivitách, / výmery poľnohospodárskej pôdy z toho ladom ležiacej, výmera lesných porastov a pod./,
- vybavenosť riešeného územia infraštruktúrou, najmä pokiaľ ide o dopravný potenciál, zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou a energetickými médiami /elektro, plyn a pod./, vybudovanie kanalizácie a ČOV, počet zariadení na likvidáciu všetkých druhov odpadov a pod.

Ad C. CIELE VÍZIE

Hlavný cieľ návrhu turistického zóny "VEZUW" doporučujem orientovať z hľadiska rozvoja turistického ruchu a zvýšenia zamestnanosti miestneho obyvateľstva aj na rozvoj miestnej kultúry, oživenie folklorných zvykov a slávností, remesiel, miestne zhodnocovanie produkcie poľnohospodárskej výroby so zameraním sa na ochranu životného prostredia a uchovanie unikátnych hodnôt prírody. Ide o požiadavku výraznejšej podpory zámerom, ktoré sú len čiastočne obsiahnuté v podciieli "zachovanie tradícií, postupná obnova kultúry krajiny a remesiel". V tejto súvislosti doporučujem využiť skutočnosť, že v Liptovskom Hrádku bola založená prvá slovenská poľnohospodárska /gazdovská/škola - 12.I.1871 /zakladatelia: Daniel Lichard a Martin Szentiványi/. Škola zohrávala významnú úlohu pri rozvoji včelárstva, ovocinárstva a pod. v horských a podhorských oblastiach Slovenska, najmä Liptova.

Ad D. RIEŠENÉ TÉMY

Ad D.1 NÁVRH REGIONÁLNEJ REKREAČNEJ PREPRAVY

Variant č.1 - Rekreačná preprava ako rozvojová os

Návrh tohto variantu vychádza z riešenia - vybudovať úzskorozchodnú železničku na alternatívny pohon s rozchodom kolajní 1000 mm, v celkovej dĺžke 90 km, pričom jej vybudovanie

by sa realizovalo v 2 časových etapách. V I. etape by sa vybudovalo 34 km železničky, ktorá by spájala lokality: Zakopané - Zuberec - Roháčská dolina. V II. etape by sa vybudovalo 56 km železničky, ktorá by spájala lokality: L.Mikuláš - Lúčky - Zuberec.

Ide o multifunkčný ekologický dopravný systém, ktorý z hľadiska ochrany životného prostredia a ekologického rozvoja agroturistických aktivít v regiónoch Oravy a Liptova je vhodným riešením. Jeho vybudovanie je však z ekonomického hľadiska značne problematické.

Variant č.2 - Nulový variant s doplnením E-busov.

Tento variant riešenia regionálnej rekreačnej prepravy je z hľadiska jeho realizácie menej problematický ako variant č. 1, pretože prakticky ide o využitie existujúcich komunikácií po ich určitej úprave a doplnení. Pre rozvoj agroturistiky, pokiaľ ide o osobnú dopravu, je menej atraktívny, pre životné prostredie viac zatažujúci, ale funkčne mobilnejší ako železnička.

K výberu variantu návrhu dopravy pre realizáciu sa z hľadiska mojej odbornosti nemôžem zodpovedne vyjadriť.

Ad D.2 DOPLNENIE SLUŽIEB A POHYBOVÝCH AKTIVÍT

Túto podkapitolu treba doplniť i o aktivity v zimnom období, ako je bežecké lyžovanie, sánkovanie, korčuľovanie a pod. V letnom období by išlo tiež o ďalšie rôzne športové aktivity v prírode i na ihriskách, ako sú chodníky zdravia, bežecké chodníky a trasy, jazdecké trasy, tenisové ihriská, posilovne a pod. V tejto súvislosti by bolo vhodné zvýrazniť úlohu agroturistických hospodárstiev a gazdovstiev pri poskytovaných uvedených služieb a pohybových aktivít.

Ad D.3 EKOLOGIZÁCIA VYUŽÍVANIA KRAJINY

V podkapitole nie je dostatočne zvýraznená potreba zavádzania do činnosti agroturistických hospodárstiev bezodpadových technológií, ktorými sa dá najoptimálnejšie zabezpečiť ochrana životného prostredia a zachovanie unikátnych hodnôt krajinného rázu najmä na územiach spadajúcich do CHKO a NP. Ide o potre-

bu návratu k tradičným činnostiam hospodárenia na pôde ako je napríklad extenzívny pastevný chov hospodárskych zvierat, pestovanie tradičných poľnohospodárskych kultúr a ich malovýrobné zhodnocovanie ďalším spracovaním na vyhľadávané potravinárske výrobky a pod. Ďalej to môže byť obnova chovu lovných zvierat vo zverniciach a bažanticiach, volierové a klietkové chovy, rybné hospodárstva, včelárstva a pod.

Ad D.4 OBLASŤ OBNOVY DEJINY A ZACHOVANIA TRADÍCIÍ

Túto podkapitolu navrhujem doplniť o požiadavku zhodnocovania bioproduktov priamo na gazdovstvách a agroturistických hospodárstvách s tým, aby ich predaj bol zabezpečený už na mieste výroby. Ide o zníženie nákladovosti a tým i ceny výrobku bez dopravy.

Podkapitolu by bolo treba dopracovať do modelových realizačných projektov, na základe konkrétnych objednávok investorov, prípadne orgánov miestnej samosprávy.

Ad D.5 ROZVOJ INFORMAČNEJ SPOLOČNOSTI

V rámci tejto podkapitoly navrhujem, aby boli zohľadnené i možnosti uskutočňovania výuky školopovinných detí cez internet a pod, ako doplnkový spôsob výučby v prípade zťažených možností dochádzky detí do školy zo vzdialenejších hospodárstiev, najmä počas zimných mesiacov s nepriaznivými poveternosnými podmienkami.

Ad D.6 PROPAGÁCIA INTEGRÁCIE EÚ

Prezentácia regionov Oravy a Liptova formou realizácie záneru "EUROVIDIEK" by sa mala zabezpečovať aj prezentáciou identity ľudovej architektúry a tradičného spôsobu života v jednotlivých lokalitách. Ide najmä o propagáciu miestnej kultúry, folklóru, originálnych remeselníckych a potravinárskych výrobkov a pod. Každá novo-vybudovaná "stanica" - gazdovstvo by malo byť svojou architektúrou a spôsobom života jedinečné, čo by ho odlišovalo od iných, susedných sídelných útvarov. V tejto súvislosti doporučujem prehodnotiť počet 5-tich z 32 "staníc" určených na propagáciu agroturistických zariadení v oboch riešených regiónoch.

Slovensko je charakteristické bohatstvom rozmanitosti

architektonického stvárnenia a spôsobom života obyvateľov jednotlivých, často aj susedných, sídelných útvarov. Vyplýva to zo skutočnosti, že územie Slovenska bolo osídľované postupne v niekoľkých časových etapách. Osídľovacie vlny boli vyvolané rôznymi historickými udalosťami, ako boli napr. tatarské a turecké vpády do Podunajska, valašská kolonizácia a pod. Osídľovanie Slovenska bolo rôznymi etnickými skupinami v rôznych časových obdobiach od 12. až do začiatku 20. storočia. Táto skutočnosť sa výrazne prejavila na rôznanosti tvarov a charaktere ľudovej architektúry, kultúrnych zvyklostiach, spôsobe života a zabezpečovaní životných potrieb obyvateľstvom prevažne tradičnou poľnohospodárskou a remeselníckou výrobou.

Zvýšenie počtu "staníc" - gazdovstiev a agroturistických zariadení, ktoré by reprezentovali regióny Oravy a Liptova v rámci EÚ prostredníctvom navrhovanej "Turistickej zóny VEZUW", by prispelo tiež k zvýšeniu záujmu turistov o jednotlivé lokality regiónov a tým i k rovnomernejšiemu ich zataženiu turistami. Týmto ide tiež o zabezpečenie komplexnosti rozvoja jednotlivých území turistickej zóny z hľadiska zvýšenia turistickej atraktívnosti území t.č. podpriemerne turisticky zatažených.

Ad F. DOSIAHNUTEĽNÉ PARAMETRE DO ROKU 2010

K riešenej problematike nevien zaujať zodpovedne občerné stanovisko. Profesionálne som takéto problémy neriešil, resp. som sa nimi nezaoberal.

Ad E. KONTINUITA SO ZÁVÄZNÝMI DOKUMENTMI

K tejto kapitole nemám zásadnejších pripomienok. Ide o prehľad súladných tendencií a zámerov s navrhovancou "Turistickou zónou VEZUW" a už prijatými dokumentami, na rôznych úrovniach riadenia miestnej a štátnej správy a rozvojovými projektami vypracovanými pre región Oravy a Liptova rôznymi inštitúciami a organizáciami. Sú to tiež podporné programy, plány a dokumenty dotýkajúce sa ďalšieho rozvoja našej spoločnosti, v ktorých intenciách je vypracovaná i II. etapa projektu "Turistickej zóny VEZUW".

Niektoré uvádzané riešenia v analyzovaných dokumentoch,

ktoré sú pokladané za súladné s návrhom "Turistickej zóny VE-ZUW" sú problematické. Napríklad v cieľoch "Projektu územného rozvoja prihraničia Slovenskej a Poľskej republiky", ktorý vypracoval MŽP SR sa v časti II.4.4 - námety na riešenie navrhuje "Zalesniť opustenú a nevyužívanú pôdu hlavne na Orave...", čo z hľadiska zachovania jestvujúcich prírodných hodnôt je rozporuplné. Ide o pôdu, ktorá bola poľnohospodársky využívaná tak, že sa tým spravidla vytvorili unikátne krajinné hodnoty lokality a tieto je potrebné pokúsiť sa zachovať aj formou oživenia a revitalizácie pôvodných gazdovstiev na agroturistické hospodárstva. Zalesnenie pokladám za menej vhodné riešenie. Za lepšie riešenie z hľadiska uchovania krajinného rázu a rozvoja turistiky pokladám vybudovanie na takýchto územiach golfového ihriska a pod.

Ad G. PREHĽAD ZÁMEROV

Kapitola poskytuje informácie o navrhovaných investičných zámeroch, ktoré sú orientované na realizáciu vízie "Turistickej zóny VEZUW". Nedostatkom vypracovaného prehľadu zámerov je, že neobsahuje východiskové a konečné ekonomické ukazovatele, ako napríklad, aké dopady bude mať realizácia jednotlivých zámerov na zvýšenie zamestnanosti obyvateľstva, aké budú i ďalšie ekonomické prínosy pre jednotlivé lokality, návratnosť investícií, predpokladaná rentabilitnosť zámerov a pod.

Navrhnutie cca 9 gazdovských dvorov a hospodárstiev agroturistického charakteru v rámci celého projektu pokladám za modelové riešenie. Úloha a význam agroturistických zariadení pre rozvoj regiónov Oravy a Liptova bude určite **výraznejší, ako je to prezentované v tejto kapitole projektu.**

Ad H. CHARAKTERISTIKA ZÁMEROV

V kapitole ide o podrobnejšiu analýzu 25 navrhovaných zámerov z hľadiska ich prínosov pre rozvoj regiónov Oravy a Liptova v rámci realizácie projektu "Turistickej zóny VEZUW": po osi L.Mikuláš - Veľké Borové - Zuberec - Witov - Zakopané. **Doplňuje kapitolu G - prehľad zámerov - o stručnú ekonomickú dimenziu plánovanej realizácie projektu.**

Vyčíslenie stavebného nákladu na jedno "Podhorské gaz-

doovstvo" v uvádzaných veľkostiach v sume 4-8 mil. Sk pokladám za nedostatočné. Skôr to bude 6-10 mil. Sk.

Projekt odporúčam doplniť i o vybudovanie agroturistických gazdovstiev orientujúcich sa na chov včiel, pestovanie ovocia, chov lovnnej zvere, rybne hospodárstvo a iné atraktívne činnosti.

V posudzovanom paré projektu v tejto kapitole nebola vypracovaná charakteristika zámerov:

- č. 18 "Remeselný dvor" v L. Tepléj,
- č. 19 Revitalizácia Studeného potoka v lokalite Habovka-Or.B. Potok-Nižná,
- č. 20 Revitalizácia turistických chodníkov v lokalite Zuberec, Vitanová a
- č. 21 Bio park "REBECA" reg. bioenerg. centrum v L. Matiašovciach.

Predpokladám, že tento nedostatok vznikol neopatrením.

K obsahovému zameraniu tejto kapitoly nemám žiadne iné zásadnejšie pripomienky.

Z Á V E R

Posudzovaná II. etapa projektu "Turistickej zóny VEZUW": po osi Liptovský Mikuláš - Veľké Borové - Zuberec - Witon - Zakopané, ako predbežnej štúdie uskutočniteľnosti vízie pokladám za vstupný dokument, ktorý po dopracovaní a zohľadnení pripomienok vznesených v rámci jeho posudzovania môže sa uchádzať o investície z fondov EÚ určených na regionálny rozvoj.

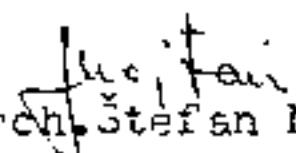
Uskutočniteľnosť projektu je závislá najmä na realizačnej participácii príslušných miestnych a regionálnych samosprávnych, ako aj štátnych orgánov.

Navrhované zámery sú správne orientované na využitie prirodzeného ekonomického potenciálu územia 33 obcí regiónov Oravy a Liptova na Slovensku s cezhraničnou spoluprácou s Koscieliskom a Zakopaným v Poľsku.

Projekt sleduje okrem ekonomického oživenia problémových regiónov Oravy a Liptova pomocou rozvoja turistického ruchu, aj zlepšenie environmentálnych podmienok hospodárenia na pôde v týchto regiónoch. Ide o snahu zaradenia Slovenska medzi ekologicky hospodáriace krajiny Európy. Z tohto hľadiska hodnotím projekt

za prínosný. Jeho realizovateľnosť je však riziková a závislá na tom, či sa na jeho realizáciu najdú vhodní investori. Projektu chýba dokladovanie aspoň orientačného vyhodnotenia ekonomickej efektívnosti a rentabilnosti navrhovaných zámerov. Pokladám ho za určitý experiment, ktorého ciele sú z časti uskutočniteľné. Ide o snahu uplatniť humanizujúce a ekologické zábery hospodárskeho oživenia regiónov Oravy a Liptova pomocou rozvoja turistických aktivít za využitia ich potencionálnych krajinárskych možností. V tomto zmysle hodnotím pozitívne i zábery navrhovaných agroturistických bio-eko gazdovstiev a hospodárstiev. Ich realizovateľnosť je uskutočniteľná ako modelové riešenie, ktoré by bolo prínosom pre posúdenie vybudovania i ďalších takýchto zariadení v sledovaných regiónoch. Ide o územia, na ktorých sa neustále zvyšuje počet odumierajúcich a opúšťaných hospodárstiev zameraných na poľnohospodársku výrobu. Týmto narastá výmera ladom ležiacej poľnohospodárskej pôdy, ktorej hodnota postupne klesá rozrastaním sa na nej náletových plevelných drevín, najmä krovín a tráv. Zároveň sa týmto znižuje aj prírodná krajinárská hodnota územia.

V Bratislave 28.1.2003

Doc. Ing. arch. Štefan Majtén, CSc.